

Köszöntő

Tisztelt Egybegyűltekt!

Helyzeteket emelek ki az elmúlt évtizedekből. 1987. szeptember 27-én innen két kilométerre,¹ a házunk udvarán felállított sátorból 180 ember este háromnegyed 9 tájban hazament, és én ott maradtam a feleségemmel és a három gyerekkel. Azon a napon Nagy László egy gondolatával nyitottam meg *A magyarság esélyei* c. tanácskozást. A mondat így hangzott, „*A gyomorszájon ütött forradalmak pirosát, gyászát viseljük belül.*” 1990 és 2010 között ez a mondat így alakult át bennem: a torkon vágott rendszerváltás pirosát és gyászát viseljük belül. És 2011. április 12-én éreztem azt, hogy életem egyik olyan pillanatához érek, amikor 11 hónapos előkészület után új alkotmányt szavazunk, odanyúltam a gombhoz, fölidéződött bennem '87., és hogy íme, ezért dolgoztunk.

Az Alaptörvény, az Alkotmány, hosszú előkészületek után, várokozás után megszületett kétharmados többséggel, és egy olyan műszületett, amely a magam akarata szerint is és 262 igen akaratával úgy kezdődött, hogy *Isten, áldd meg a magyart!* Ez az új alkotmány, az Alaptörvény egy olyan nemzeti program, amelyet érdemes újra és újra elővenni. Hogyha beszédre készülnek ünnepi eseményen vagy programot dolgoznak ki, lapozza-

nak bele. Minden, a jövőt érintő kérdésre megadja a választ.

Éjszaka magam is úgy készültem erre a találkozásra, hogy nekiültem, és kijegyzeteltem azon részeit, amelyek segíthetik a munkánkat, ami a művelődés, közművelődés, kultúrpolitika Alaptörvényünkben fakadó, nemzetépítő feladatairól, szerepéről szól.

A történészek gyakran vitatkoznak arról, hogy mi teszi egy nemzetet egy terület lakosságát. Értelemszerűen felvetődik a beszélt nyelv azonossága. Sok esetben igaz ez a vélemény, de sok esetben nem. Például hiába beszélnek közel azonos közös nyelven Bosznia-Hercegovina lakói, a katolikus horvátok, a mohamedán bosnyákok és a görög-keleti szerbek, három különböző nemzet részeinek vallják magukat. Málta észak-arab dialektust beszélő és hagyományosan erősen katolikus hitű lakóinak soha nem jut eszükbe, hogy felvételüket kérjék, mondjuk, az Arab Ligába, anynyira idegennek érzik maguktól az itteni tagállamokat. Az olasz, német, rétoromán és francia nyelveken beszélő keresztény svájciak egy nemzetnek tekintik magukat. Megkülönböztetve a svájciakat az olasz, német és francia szomszédságtól. A közös kultúra, a közös hagyományok írták felül akár az anyanyelvi, akár a vallási hovatár-

tozást. Az osztrákok és németek külön kultúrája, vagy az angolok és észak-amerikaiak eltérő történelmi és kulturális öröksége teszi külön nemzetekké az egyébként közel azonos nyelven beszélő lakosságot. Az idézett példák igazolják, hogy nagyon fontos nemzetfenntartó szerepe van egy közös kultúrának, egy közös kulturális múltnak. Ennek a nemzetfenntartó, nemzetépítő kulturális feladatnak a végrehajtója a közoktatás mellett a művelődési, közművelődési intézményhálózat. Ebben a teremben is sokszor megfogalmaztam azt a mondatot, amit érdemes megjegyezni, hogy ember nélkül semmi nem lehetséges, intézmény nélkül meg semmi nem tartós. Nemzetpolitikai jelentőségük miatt az Alaptörvény is megkülönböztetett figyelemmel védelmezi kulturális örökségünket, hagyományainkat. Érdemes újra és újra felidézni, sokszor halljuk ezt a mondatot is, mondják, hogy Talleyrand Napóleonnak tanácsolta, hogy vedd el egy nép múltját, és azt teszel a néppel, amit akarsz. Érdemes belegondolnunk abba, hogy 1990 előtt milyen évtizedek voltak mögöttünk, és egyáltalán az az alkotmány mit is jelentett. Csak fölidézem, hogy az 1936. évi szovjet alkotmány volt az alapja, azt fordították magyar nyelvre. és 1949. augusztus 18-án

1 Elhangzott a Nemzeti Művelődési Intézet XII. Stratégiai konferenciáján a Lakiteleki Népfőiskolán. Szerkesztett, rövidített változat.

fogadta el az akkori országgyűlés. Próbálták úgy eltörölni a múltat, hogy augusztus 20-át az alkotmány ünnepévé, az új kenyér napjává alakították, és Szent István örökségét próbálták homályba tolni, nem beszélni róla.

Valamennyi ország alkotmánya kitüntetett figyelemmel sorolja fel állampolgárai politikai-gazdasági és szociális jogait és kötelességeit. A magyarországi Alaptörvény azonban az említett jogok és kötelességek mellett, sőt ezeket megelőzve *Bevezető hitvallás* c. fejezetben hangsúlyosan említi a magyar és keresztény kultúra megőrzésének és továbbadásának, a ránk és minden magyar nemzedékre háruló feladatát, és ez jelentősen megkülönbözteti az 1949. évi alkotmánytól. Érdemes azt is megjegyezni, hogy Magyarország volt az utolsó olyan ország itt Kelet-Közép-Európában, a volt szocialista országok közül, amelyik megváltoztatta az alkotmányt, új alkotmányt, új Alaptörvényt adott. '88-'89-ben bennünk is volt szándék, még az MDF alapítóiban is, hogy alkotmányozó nemzetgyűlést szervezzünk, amelyet aztán elsodortak különféle történések.

Az Alaptörvény, a hitvallás így kezdődik:

„MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, fe-

lelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.

Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű szellemi alkotásaira.

Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.

Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharaiiban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét. Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők.

Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utónak jövő nemzedékek életfeltételeit.

Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.

Tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk a világ minden nemzetével.”

Amikor ezek a mondatok elhangzottak ott a Parlamentben, valóban úgy éreztem, hogy az én feladatomban eddig tartott, most már vissza az irodalomba, de aztán kiderült, hogy vannak még feladatok a közéletben. Hiszen azzal, hogy az Alaptörvény valamennyi más jellegű kötelesség felsorolása előtt hangsúlyozza kereszténységünk, egyedülálló nyelvünk, a magyar kultúra megóvásának a szükségességét, és kinyilvánítja a magyar nép szellemi és lelki egységét, egyértelmű a következtetés, hogy említett szellemi közjavaink megőrzése a legfontosabb feladataink egyike. Mind az állam, mind a települési önkormányzatok, mind az egyházak, mind a köztisztviselők és civil szervezetek, mind a családok és az állampolgárok mindig szem előtt tartott, elodázhatatlan tennivalója. Nemzeti és keresztény kultúránk szolgálata stratégiai fontosságú. Állami, társadalmi, családi és egyéni feladat. Nagyon sok méltatlan támadás érte és éri ma is az Alaptörvény bevezető hitvallás téziseit, amelyek egyfajta állampolgári minimális közös nevezőt kell, hogy jelentsenek.

Közös kultúránk alapfeltétele a magyar nyelv megőrzése. Alaptörvényünkben: *„Magyarország védi a magyar jelnyelvet mint a magyar kultúra részét”*. A történelmi Magyarország magyarsága ma nyolc állam területén él. Szoktuk mondani, önmagunkkal vagyunk határosak. Mind a kultúrpolitikának, mind a művelődéspolitikának folyamatosan szem előtt kell tartani Trianon eme örökségét, és mindig nyolc állam keretében élő magyar lakosság kultúrájának ápolásán kell fáradoznia. Szolgálnia kell az alkotmányos feladatot, amely Alaptörvényünk előírásából fakad. Idézem: *„Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségei fennmaradását és*

fejlődését. Támogatja a magyarságunk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogai érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.”

Nemzetünk széttagoltságára fokozottan kell ügyelni, kulturális és művészeti pályázatok kiírásakor vagy díjak mérlegelése során. Kell a kiemelt figyelem, hiszen a kisebbségi sorban élő magyarság kultúrájának az ápolása az elmúlt évtizedek tapasztalatai szerint folyamatosan akadályokba ütközött. Azaz nekünk kell erőfeszítéseket tenni megmaradásunk érdekében. Segíteni kell a külhoni magyarságnak a magyar kultúrkörben történő megmaradását, részben magyar nyelvű kulturális és művészeti események támogatása révén, részben a magyar nyelvű rádió, televízió és különféle hírportálok, adók műsoraival segítségével.

Az Alaptörvény 11. cikke szerint – idézem – „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéséhez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatáson, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” Hozzáteszem, sajnos a múlt században két nagy trauma érte a közművelődési hálózatot. 1948-ban a szocialista diktatúra bezárta a kulturális és vallási egyesületeket, az olvasóköroket, a szabadegyetemeket, a népfőiskolákat, a közművelődést is szolgáló iparegyleteket, bezárták kapuikat a nyári egyetemek, államosította a kulturális művelődési és vallási célú alapítvá-

nyok és civil szervezetek vagyonát. Kis települések ezreiben szűntek meg a korábbi közművelődési lehetőségek. Szakmai fórumokon Závogyán Magdolna igazgató asszony nagyszerűen föltárta ennek történetét és azt, hogy ez milyen következményekkel járt és mi a feladatunk ezen a területen. Hozzá tettük mindenkor, hogy a ‘70-es, ‘80-as években a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat működése, a falvakba kiszálló Déryné Színház, a Röpülj páva! népdal versenyt követő táncház mozgalom, az Olvasó Nép szépirodalmi program keretében megejtett író-olvasó-találkozó, a honismereti, társadalmi tevékenység általánossá válása révén ismét megnyílt sok művelődési ház és kialakultak művelődési közösségek. A mai nap egyik intézeti kitüntetésüknek² az életútja bizonyítja, hogy a ‘70-es, ‘80-as években a tilalom és a tűrés határán azért mire volt képes egy-egy ember, egy-egy közösség, nehéz akadályokkal megküzdve tették a lehetetlenben a lehetségest.

A második nagy trauma a közművelődési hálózatot a rendszerváltás éveiben érte a kibontakozó társadalmi és gazdasági válság, a munkanélküliség és a feltételek nélküli privatizáció következté-

ben. Bezártak mintegy félezer vállalati művelődési házat, több száz szakszervezeti művelődési otthont, közel ezer mozit és filmszínházat, melyek nagy része a falvakban közművelődési feladatokat is ellátott. Sok önkormányzati tulajdonba került művelődési otthont is megszüntettek. A kulturális támogatások csökkentése miatt irodalmi színpadok, kórusok, táncegyüttesek, zenekarok százaitól vonták meg a fennmaradásukhoz szükséges anyagi forrásokat. Ezt a veszteséget csak részben tudták pótolni az ismét működési lehetőséghez jutó mezőgazdasági és iparkamarai rendezvények, kulturális és vallási egyesületek és társaságok és a tudományos célokat szolgáló alapítványok. Átvettek közművelődési és felnőttképzési feladatokat az ismét legális szerephez jutott népfőiskolák is. A lakiteleki népfőiskola is 1990-ben alakult meg. Mégis óriási volt az újonnan megalakult művelődési, kulturális intézmények szerepe. A szocialista kultúrpolitika időszakában nem támogatott művészeti irányzatok képviselői akkor mutatták be először nyilvános tárlatokon alkotásaikat, és a nyári egyetemek előadásain sokan akkor tanulhatták meg Európa és a világ közelmúltbeli művészettörténetét,

2 A Művelődési Intézet 2019-ben alapított díjainak egyikét, az Illyés Gyula-díjat Halász Péter csángó-kutató kapta.

egyáltalán eseménytörténetét és az előttünk ismeretlen filmművészeti alkotások kritikai elemzését is. Sok középkorú és fiatal magyar értelmiségi 20-30 esztendővel ez előtt szembesült azzal a ténnyel, hogy a szocialista korszak évtizedekig tartó cenzúrája miatt nem ismerhette meg olyan képzőművészek és magyar irodalmi személyiségek, mint Aba-Novák Vilmos, vagy Dzsida Jenő, Hamvas Béla, Galántai György, Kodolányi János, Kós Károly, Márai Sándor, Mécs László, Nyíró József, Reményik Sándor, Tormay Cécile, Várkonyi Nándor, vagy Wass Albert munkáit. Teljesen át kellett rendezni a fejükben a korábban megtanult, egyetemes és hazai irodalomtörténetet és művészettörténetet, és ez az átrendeződés még ma is tart. Itt van nagy felelőssége ennek a jeles közösségnek, amely most itt a Kölcsey Házban hallgat engem. A múlt század nagy pedagógusa és népművelője Karácsony Sándor álláspontja szerint nem elég az állam, az önkormányzatok és az egyházak által segített művelődési házak előadásaira bízni az önművelődésre vállalkozó honfitársaink felnőtt oktatását, hanem annak is meg kell teremteni a lehetőségét, hogy ezek az emberek minél több tudományos vélemény, művészeti irányzat, vagy éppen ideológiai nézet közül választhassanak előadást. Karácsony Sándor a szabad művelődés jogának tekintette ezt a választási lehetőséget. Nem véletlenül, mind a '40-es évek elején regnáló hatalommal, mind a kommunista hatalommal konfliktusba keveredett, hiszen ezektől távol állt a szabad művelés gondolata.

Az Alaptörvény biztosítja annak a lehetőségét, hogy bárki nézetének, ideológiájának megfelelő kulturális vagy művelődési intézményt hozzon létre. Idézem az Alaptörvényből:

„Mindenkinek joga van szervezeteiket létrehozni és joga van szerve-

zetekhez csatlakozni. Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.”

A kultúra és a művészetek alkotói nem zárkoznak el egymástól különálló elefántcsonttornyaikban, mert hatniuk kell egymásra. És nem zárkoznak el sem a néptől, sem a létező társadalmi problémáktól. Mondanivalóknak olyan magasabb rendű eszményeket kell szolgálniuk, mint az emberi szabadság érvényesítése és az emberi közösség szolgálata, a közjó hirdetése, a humánus és a hit dicsérete, a békés megoldások keresése, az embertársaink iránti szeretet gyakorlása, az emberi élet óvása, a szerelem, a szépség és az egészség magasztalása vagy a teremtett világunk értékeinek a megőrzése. Teremtett világunk értékeinek megőrzését, védelmét szolgálja az a mozgalom, amelynek sok-sok gyakorlója a hungarikumokról szóló törvényünk által indulhatott. Nehéz, de teljesíthető feladat annak a közösségi színtérnek a megteremtése, amelyik a művelődés, az átképzés irányába tereli a kallódó fiatalokat, munkanélkülieket, megvédve őket az alkohol, a drogok és a bűnözés kísértéseitől.

A kultúra és a humánus egymástól elválaszthatatlan fogalom. Ugyancsak szétválaszthatatlan egymástól a kultúra és a természet szeretete. Egyre több művelődési ház, művelődési közösség, alapítvány, intézmény ad helyet természetjá-

ró csoportok találkozóinak és természetet ismertető és természetet védő előadásoknak. Az Alaptörvény szellemiségében vállalják a művelődési házak ezt a feladatot. Idézem: *„A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növények és állatfajok, valamint a kulturális értékek, a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedék számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”*

Mint ahogyan egy ország oktatáspolitikája nem érvényesíthet csak rövidtávú érdeket, úgy a kultúra és művelődéspolitikája is csak hosszú távú lehet. A hagyományos polgári világszemléletben magától értetődő, hogy a közösségek életét és sorsát döntő mértékben határozza meg az előző nemzedékeiktől örökölt kultúra. A politikai és nemzeti alapon szervezett társadalmak számára mindig is a kultúra folyamatossága teremtette meg a közösségi összetartozás élményét és gyakorlatát. Ez a gyakorlat itt hon szükségszerűen magyar múlt kulturális eredményeit köti össze a jelen alkotásain keresztül, a még ma tanuló és a jövőben alkotó művészek reménybeli munkáival. Kultúrpolitikánk és művelődéspolitikánk folyamatossága az Alaptörvényből fakad. Idézem: *„Alaptörvényünk, jogrendünk alapja szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között. Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitartásukkal és lelki erejükkel ismét nagygyá teszik Magyarországot.”*

Befejezésül egy mondat – és mert Illyés Máriát itt tudom, ezért így erősítem meg –, én azt tanultam Illyés Gyulától, hogy a legfőbb bátorság a remény.

Köszönöm a figyelmüket.